

Gozdarska odprava v severni deževni gozd in borealni hladnejši gozd v delu ZDA in Kanade

UVOD

Spominjam se, ko so naši ljudje z občudovanjem poslušali zgodbe o dobrem zaslužku naših drvarjev in lovcev na kožuharje v prostranih kanadskih gozdovih. Iz Britanske Kolumbije smo dobivali seme duglazije, *Abies grandis*, pa tudi *Picea pungens* in še druge. Mladim gozdarskim strokovnjakom so ponujali dobre plače in helikopter.

19. avgusta smo skupina 10 gozdarjev, zdravnice, sociologinje in ekonomistke, pod vodstvom mag. Milana Šinka, preleteli zaledenelo Grönlandijo in prispeli do Seattla v ZDA v državi Washington. Cilj odprave je bil spoznati severni zmerni deževni gozd (ne tropskega) in zanimive nacionalne parke v osrčju Rocky Mountains z lokalnimi hladnejšimi gozdovi. Oboji spadajo med najpomembnejše ekosisteme na Zemlji. Iz Seattla je bil viden zasnežen vrh Mount Rainier. S kombiji smo se odpeljali na pacifiško stran države Washington, od tam pa v kanadski zvezni državi British Columbia in Alberta. V Kanadi z neskončnimi gozdovi (50 % površine) smo spoznali nasprotja in omejitve gospodarjenja, ki je še nedavno temeljilo le na ekonomskih osnovah. Veliko okoljevarstvenih nevladnih organizacij bdi nad početjem gozdarskih trustov in varstvom divjih živali. »Forest industry« – od vzgoje sadik, sečnje do končnega izdelka stavbnega lesa – je način gospodarjenja v Severni Ameriki. Odnos med državo in njimi temelji na zakupih, licencah, komerciali itn. Gozdovi, v katerih so nacionalni ali provincijski parki, skupaj z nešteti fjordi, jezeri, rekami in ledeniki, dajejo osnovo za močno svetovno ekoturistično industrijo.

Mount Saint Helen – V državi Washington nas je zanimal vulkan Mount Saint Helen, ki je 27. 3. 1980 ponovno izbruhnil z močjo za 40.000 Hirošim in je z magnitudo 5 povzročil najvišji svetovni zemeljski plaz. Izbruh ognja z vročim vetrom plinov, s paro, skalami in blatom v dolini reke Toutle River je uničil 60.000 ha gozdov, 57 življenj, prometna vozila, 1.045 km cest, 19 mostov in 25,8 km železnice.

Da bi obvarovali les (vsa drevesa so ležala v eni smeri) pred insekti in boleznijo, je 1.000 ljudi in 600 tovornjakov v višku sezone vsak dan odpre-

mljalo les. Zaradi prahu in pepela je za ljudi skrbel nacionalni Institut za varnost in zdravje pri delu. Do novembra 1982 je bila glavna faza končana. Rezultat: 850 milj. booard feet lesa je bilo rešeno, dovolj za 85.000 trisobnih domov.

Naravno okrevanje se je pokazalo že v prvem mesecu po erupciji, ko so preživeli koreninski sistemi *Pteridium aquilinum* vzbrsteli skozi 15 cm 64 % silikatnega pepela. Čez eno leto sta pognala še *Epilobium angustifolium*, *Senecio*, pozneje pa vse več še drugih vrst.

Družba Wayerheuser, ki je ena največjih severnoameriških gozdnih proizvajalcev s 600.000 ha v Washingtonu, v drugih delih države pa še z 2.400.000 ha, je s svojim strokovno-znanstvenim timom uredila poskusne ploskve in določila vrste in način pogozdovanja. Leta 1987 so 18. 000 ha posadili z 18,4 milij. sadik avtohtonih drevesnih vrst: *Abies procera*, *Pseudotsuga douglasii*, »lodge pole« (bor) in črne vrste severnoameriškega topola. Sedaj so sestoji visoki 20 m.

Od prvega interpretativnega centra do drugega vodi lepa cesta proti grebenu, kjer je gozdni učni center za obiskovalce in razgledna učna pot s pogledom na vulkanski vrh in posledice izbruha. Videli smo ležeča glavna debela, vmes so bile skale »bombe« in ostanek gozda, ki je bil v zavetju, pa ostanke blata, skrepenele lave itn.

Nacionalni park Olympia – Obrnili smo se proti velikemu polotoku z Olimpijskim gorstvom z zasneženim glavnim vrhom prek mesta Aberdeena in Hoquiamu do jezera Quinault ob vzhodni strani nacionalnega parka Olympia. Le-ta zajema precejšen del polotoka, vse od oceana do mesteca Queets, ki leži blizu 95-km obalne črte neskončnega oceana in reke istega imena v indijanskem rezervatu Quinault, ki pa ne daje takega vtisa. Aboridžini so se tod naselili pred 1.000 leti, preden so prišli osvajalci.

Tam smo se srečali s pravim obalnim deževnim zmernim gozdom, ki pa se razprostira tudi po rečnih dolinah navzgor. V tistih predelih je mnogo dežja, temperature so zmerne in poleti je veliko megle. Dominantno drevo je *Picea sitkensis*, na nižjih vzpetinah pa rastejo tudi drevesa *Thuja plicata*, ki

PRVOTNI LJUDJE – Ženske na obali – obleka, košara, vse kar imajo je iz cedrovega lubja. Morsko hrano in morsko rastlinje so prvenstveno zbirale ženske. Posnetek iz leta 1914

so drevo življenja za preživetje obalnih Indijancev. Nad dolinama rasteta *Abies grandis* in *Tsuga heterophylla*, ki je državno drevo države Washington. Bili smo v eni izmed dolin, kjer je subalpska cona, kjer poleg drugih vrst raste tudi koničasta *A. lasiocarpa*.

Ob obalni cesti smo se ustavili v gozdnem rezervatu na učni poti. *Picea sitchensis* raste v zelo vlažnem gozdu. Z vej so visele koprne enega od 250 vrst mahu, ki so bile dolge tudi 1,5 m. Vлага je bila v zraku, na mahovnih tleh, vsepovsod.

Na isti obalni cesti smo se po potki skozi gozd sitke spustili po 10 m visokem obrežju oceana, kjer se od pamtiveka nič ni spremenilo. Bilo je mirno in do 100 m dolgi, skoraj mirni valovi so valovali z več kot 100 m širokim pasom obalnega peska, na katerem so narazen ležale nekaj metrov dolge alge kot zelene vrvi.

Kamor je seglo oko, smo lahko občudovali velike, tudi 10 m visoko nagrmadene skladovnice gladkih hlodov ob samem robu obale. Veljika drevesa so po raznih vodotokih in rečnih robovih znesena v ocean. Drevesa morje meče in valja po pesku in skalah in nazaj. Veje so odstranjene, debla pa gladka zaradi valov. Končno jih velika nevihta

dvigne na obalo, kjer se pridružijo drugim hlodom, ki pa jih nihče ne izkorišča.

Po 101 cesti smo obkrožili nacionalni park Olympia in se pripeljali do Port Angelesa. Pred odhodom na trajekt smo se zapeljali še v gorski predel Hurricane Ridge in si ogledali gorski iglast gozd z varovanimi gorskimi travniki do razgledišča s pogledi na zasnežene vrhove Olympie in megleni ocean.

Victoria – Iz Port Angelesa iz ZDA smo s trajektom prispeli v Victorio, glavno mesto Britanske Kolumbije. Leži na otoku Vancouveru, ki spada pod Kanado; občudovali smo mogočno stavbo parlamenta in kraljevski muzej v bližini pristanišča. Pri 30 °C smo se med množico turistov sprehodili po zaokroženi Cookovi poučni pristaniški poti. Je bolj po angleško dostojanstveno in umirjeno mesto, hortikulturno – parkovno izredno urejeno.

Kanada – Je druga največja država na svetu z 9,970.610 km² in ima samo 30 milijonov prebivalcev. Je deželna preseljevanja, s prvotnima narodoma oziroma plemeni Indijancev in Eskimov,

Gozdarstvo v času in prostoru

ki so šele leta 1985 dobili samoupravo. Od leta 1982 je postala z 11 provincijskimi enotami samostojna zvezna država.

Gozdovi pokrivajo 1/2 površine in je največja proizvajalka lesa na svetu. Raznoliko rudno bogastvo je omogočilo razvoj mnogoštevilnih industrijskih panog. Pomembna je zaradi kožuharjev, pridobivanja zlata, naftnih polj, obilje voda za hidroelektrarne omogoča tudi dobro razvito ribištvo. Delež kmetijstva znaša 3 %, industrije 27 %, storilnih dejavnosti pa 78 %. DDP je 20.000 USA \$. Dolgim mrzlim zimam z zaledenelimi vrhovi, posebno v Rocky Mountains in višjem Obalnem gorovju, je pravo nasprotje obala Pacifika z otoki, kjer je zaradi toplega toka milejše podnebje.

Po programu sta nam 23. avgusta na ministrstvu za gozdarstvo Mark Hubert in Jim Gowniluk predstavila pregled gozdarstva in splošne politike v Britanski Kolumbiji. **Britanska Kolumbija** obsega 948.000 km² in ima 3,5 milijona prebivalcev ter je tretja največja zvezna država. Na vzhodu je del Skalnega gorovja, na zahodu Tihomorska obala z verigo obalnega gorovja, vmes pa višavje z okoli 1.000 m nadmorske višine. 8.000 km transkanadske

VANCOUVER ISLAND – Gozd duglazije, cedre in sitke, star preko 800 let sega 100 m višje od obiskovalcev tega čudovitega parka

ceste se iz Newfoundlanda z enim krakom konča v mestu Vancouver. Britanska Kolumbija je središče lesnega gospodarstva v Kanadi. Ima 587.000 km² gozdov ali 62 %, od tega 230.000 km² gospodarskega gozda ali 39 %. 100.000 km² je zaščitenih površin z velikim bogastvom habitatov rastlin in živali. V svetovnem merilu ima več kot 50 % kámnitih ovc, planinskih koz, več kot 1 medveda grizlija in planinskega orla. 7.000 km dolga pacifiška obala je izredno razjedena s fjordi, otoki in rečnimi ustji. 50 kg teži pacifiški lososi (*Oncorhynchus nerca*) se drstijo v rokavih reke Fraser in drugih rečnih tokovih in jezerih, ki jih je okoli 20.000 km².

Gozdarstvo je razdeljeno na 6 regij in 40 distriktov. Gozdarska služba ima 13 oddelkov servisov. Končni izvrševalci so vključno regijski in distriktni uradi, glede lesnih posekov, raznih pogodb je kontaktni urad za prošnje, pritožbe itn., vse s pravili (Forest Act) gozdarskega zakona. 4.500 je zaposlenih v javni gozdarski službi, ki so zadolženi za načrtovanje in okoljevarstvo. Operativne izvedbene načrte izdelujejo podjetja sama, za izdelavo in postopek je čas 2 leti. Vsi načrti morajo biti javno razgrnjeni. Načrtovana obhodnja je 80 – 120 let. Obnova je umetna, toda po letu 1970 se le večja delež naravne obnove. Odkazilo je v glavnem samo označitev meje goloseka.

Biogeopodnebna klasifikacija ekosistema Britanske Kolumbije je hierarhični sistem, ki ima 14 zon po dominantnih vrstah dreves, ki so razdeljene na 14 subzone in podsisteme. Vseh je 600 vrst. Britanska Kolumbija izboljšuje soodvisnost ekosistema in človeške družbe s prvotnimi narodi, Indijanci.

Upravljanje trajnostnega gozda v Britanski Kolumbiji

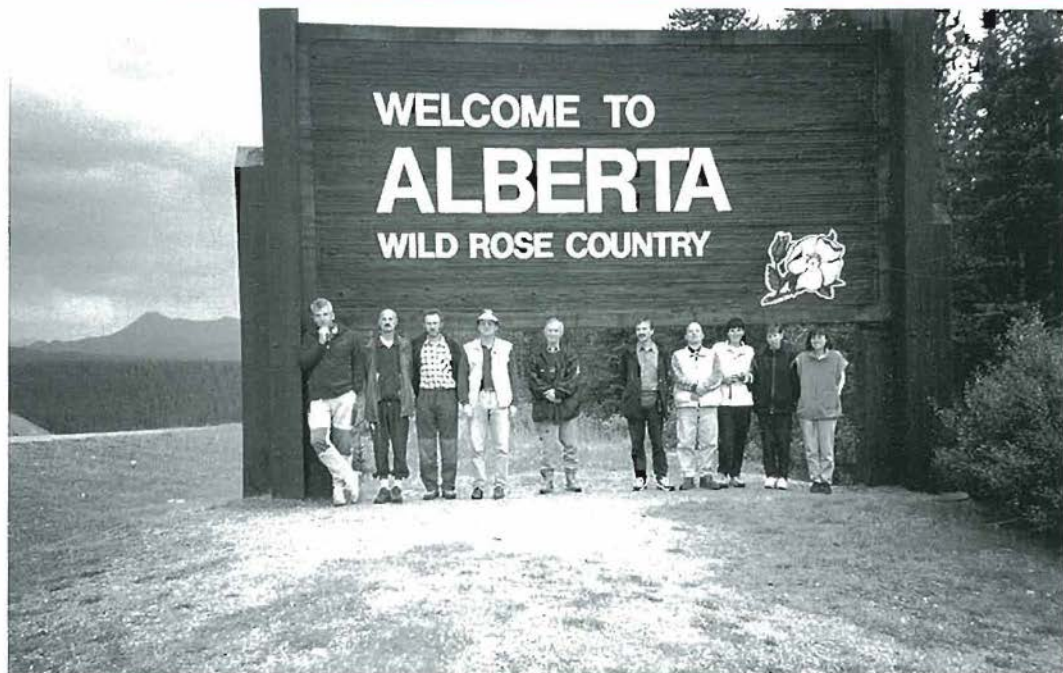
Leta 1865 je kronska kolonija Britanska Kolumbija omogočila pravico za pridobivanje lesa na javnem ozemlju. Po letu 1871, ko se je Britanska Kolumbija priključila Kanadski zvezni državi, je bilo izdanih več zakonov za sečnjo. Leta 1912 je prvič uvedla licence, l. 1918 popis zalog, l. 1942 načelo gospodarjenja in leta 1991 je bila ustanovljena gozdarska zveza »Bodočnost naših gozdov«, ki je podprla načela za trajno gozdarstvo. Leta 1995 je izšel najnovejši celoviti zakon, ki je ekosistemsko naravnani in z gozdarsko prakso usklajeni za vse

glavne vrednote razvojne funkcije gozdov. **Era neskončnih golosečenj je končana in so zdaj prepovedane.** V južnem delu Britanske Kolumbije je dovoljenih 60 ha, na severu pa 40 ha golosečenj, toda s pogoji in omejitvami. Vlada je varovane površine povečala od nekdanjih 6 %, na sedaj 12 % varovanih površin. Le-te vključujejo 47.000 km² ali 8 % vseh gozdov, ki so velike ekološke vrednosti, kjer upoštevajo tudi želje in potrebe lokalnih skupnosti ter interesnih skupin, npr. prvotnih narodov. Sečnja je prepovedana v strminah, nestabilnih mestih ob obrežju vodnih tokov, jezer, mokrišč. Ekološke niše za posebne habitate za divje živali in rastline so: okoli brlogov medvedov, gnezdišč orlov, rečnih ustij za drstišča in kjer se ocean stika s kopnim, vetrne lege. Urejeni so posebni estetski predeli, prostori za rekreacijo in turizem, objekti kulturne dediščine in posebnih znamenj prvotnih ljudstev, skupine starih dreves itn. Na obiskanih sečiščih smo videli, da prebivalci zakon upoštevajo, kajti kazni so visoke: do 1 milij. dolarjev in izguba licence. Inšpektorji in razne nevladne okoljevarstvene in državne patrole budno opazujejo početje lesno-gozdarskih podjetij.

Lastništvo: 94 % gozdov je provincijskih, 5 % zasebnih in 1 % je državnih gozdov. 95 % gozdov je v javni lasti, ki jih prek licenc dodeljujejo gozdarskim podjetjem, ki vladi plačujejo rento in davek od prodaje lesa. Podjetja pa v skladu z zakonom in dovoljenjem poskrbijo za sečnjo. Gozdarski sektor daje 50 % provincijskega davka in še 15 % od raznih drugih del, katerih del se vrača za izobraževanje kadrov, izboljšanje gozdarske infrastrukture itn.

Otok Vancouver z 32.000 km² je največji otok na pacifiški obali Severne Amerike in ima prek 2.100 m visoke gore. Na poti za Nanaimo smo se ustavili v Mac Milan, kjer je 135 ha provincijskega parka z gigantskimi drevesi, imenovanimi Cathedral Grove. Sestavljajo ga *Pseudotsuga menziensis*; drevesa so stara čez 800 let, *Abies Grandis*, z višino 65 m, *Thuja plicata*, *Tsuga Heterophylla* in do 30 m visok *Acer macrophyllum*, kot sestavine deževnega gozda.

Isti dan, 24. avgusta, smo prispeli v znamenito mestece **Tofino**, ki je obdano z oceanom in fjordi in ki je od leta 1995 interpretativni center družbe **Long Beach Model Forest (LMBFS)**, ki je eden izmed 11 gozdnih modelov Kanade in edini v

Udeleženci ekskurzije pred vstopom v ALBERTO

Britanski Kolumbiji, ki predstavlja zmerni deževni gozd. LMBFS deluje na zahodni strani otoka Vancouver na območju Clayoquot Sounda in v delu nacionalnega parka Rim. Družbo sestavlja 14 direktorjev – predstavnikov vlade, komune, mladine, Indijancev, gozdne industrije itn. Družba si prizadeva razvijati vse iniciative, programe, ljudem želi dati možnost za sodelovanje za trajnejši kakovostnejši razvoj deževnega gozda, ki je tam še najbolj ohranjen. Center Tofino organizira predavanja, učne kampe v naravi, sponzorira raziskovanja gozdnih in rečnih ekosistemov. Izkušnost staroselcev Indijancev povezujejo z novimi znanji v razne dejavnosti. Prvotnih 14 domorodnih plemen predstavljajo sedaj Indijanci Nun-Chat-Nult, katerih duhovno kulturno izročilo je ozko povezano s preživljanjem v deževnem gozdu.

Deževni gozdovi tvorijo eno od najbolj kompleksnih in dinamičnih sistemov na Zemlji, ki združujejo kopno, sladke vode, rečna ustja in morske (oceanske) sisteme. Kot specifičen prostor je sedaj zmanjšan in na svetu pokriva samo 30 milij. ha ali 1 tisočinko zemeljske površine; v Britanski Kolumbiji je 400.000 ha. V majhnem, dobro opremljenem centru v Tofinu nam je biologinja povedala, kako so se Indijanci l.1993 uprli skupaj z

drugimi prebivalci, ko je ameriško podjetje hotelo v pasu Tofina posekati nekaj 10.000 ha starega gozda. To je bila največja nepokorščina v Kanadi, ko so zaprli 800 ljudi. Iz tega dejanja je nastala za LBMF nova iniciativa. S podpisom glavne starešine Indijancev in vlado so postali enakopravni ter dobili polnopraven status pri odločanju za programe in potrebne presoje pri ukrepih tudi za deževni gozd. Sedaj dajejo podporo Indijancem, ki so za začetek odkupili 5.000 ha tega gozda. Podporo dobivajo tudi od okoljevarstvenih organizacij in daje jim jo tudi M. Millan Blocdel Forest industry s sodelovanjem pri gozdarskih delih.

Znanstveniki pripravljajo ekspertize, starejši Indijanci pa z mladimi oživljajo stara znanja o ribištvu, spoznavanju kitov, zelišč in izdelovanju kanujev, totemov, znanja o rezbarjenju itn. Eden od pomembnih projektov je mlade Indijance naučiti osnovati učne poti deževnega gozda in pripraviti skorjo *Thuje Plicata* kot nekoč za izdelovanje oblačil, pokrival in obutve. Včasih so prosili ta drevesa za posek, molili pred lovom na kite. Dele drevesa (popke, korenine, vejice) so uporabljali za zdravljenje, mladi poganjki pa so hrana za losse. Za Aboridžine so skoraj neskončno uporabni. LBMFS je odprt za vse ljudi.

Gozdarstvo v času in prostoru

Z dežniki in pri temperaturi 17 – 18 °C sta se izmenjevala sonce in rosenje, ko smo se odpravili k megleni obali mimo turistično ribiške luke Tofino, odkoder je dober lov na lose in primeren kraj za opazovanje kitov. V deževnem gozdu so dominantna drevesa tuje in sitke, ki so goste, visoke debele rasti, rastejo pa na debelem sloju humusa s posameznimi zrušenimi drevesi zaradi močnih oceanskih vetrov. Na takih drevesih in krpasto osvetljenih mestih zrastejo mladice. Vse je gosto prepreženo z vlažnim mahom na krošnjah in tleh z veliko senčnostjo, kar je pogoj za omenjeni drevesni vrsti, ki lahko dosežeta višino več kot 70 m in 500 let starosti. *Pseudotsuga memziensil* ne potrebuje globoke sence. Po gozdni učni poti nas je popeljal manager nacionalnega parka Rim.

25. avgusta nas je na koncu 40 km dolgega fjorda v Port Albermi sprejel Neil Malkon, predstavnik **Mac Millan Bloedel's Albermi Forest**, ki je največje podjetje na otoku Vancouveru. S pridobitvijo okoljskega standarda 1401 izboljšuje tudi druge standarde. V 12-članski upravi so zastopani tudi Indijanci. Stalno informira, sodeluje s komuno in je donator delov gozdnih površin za nacionalni park Rim obalnega deževnega gozda. Ob samem fjordu je bilo leta 1898 ustanovljeno in l. 1993 posodobljeno lesno industrijsko podjetje s 400 delavci in 50 administrativnim strokovnim osebjem. Na dan izdelajo 3.200 m³ stavbnega lesa; od tega je vrste *Tsuga heterophyllo* 80 % in vrste *Pseudotsuga menzienssi* 20 %. Nad Port Albermi smo si v gorskih gozdnih ogledali način gospodarjenja. Velike površine enodobnih sestojev so posledične, preden je izšel novejši zakon o gozdnih v letu 1995. Sedaj smo videli, da se med manjšimi golosečnjami prepletajo otoki neposekanega gozda, zaradi raznih vrst ekoloških niš kot so omejitve v zakonu predvidene.

Nad strmim gozdom je stolpna žičnica vlačila les. Ob poti nam je gozdni nadzornik pokazal sedaj posajene avtohtone drevesne vrste med meter visokim borovničevjem na globokih tleh. Zakon določa, da še preden se začno sosednjo parcelo sekati, mora biti sečišče že pogozdeno. Ob poti, 30 m od nas, je obiral borovnice črn medved, ne meneč se za nas.

Odpremljeni les iz glavnega skladišča odpremijo v sam zaliv, od koder ga s potisnimi ladjicami splavajo do tovarne.

V novejšem času, ko so golosečnje neprimerne in hočejo zadržati elemente sestoja starih dreves,

zadrže 80 – 100 ali 120 dreves, in to enakomerno ali pa v skupinah. Po naše bi to bile neke vrste zastorne sečnje.

Iz mesta Nanaimo smo se s trajektom pripeljali v mesto **Vancouver**, ki je poslovno svetovljansko, z načrtno oblikovanim centrom, z razgibano obalo in slikovito delto reke Fraser. Na obrežnem območju so pretežno nizko grajene lesene stavbe, ki se skrivajo v obilnem zelenju. Nedaleč je 200 m dolg viseči most nad kanjonom v parku Capilano. Pred mostom je v majhnem paviljonu poučna zbirka raznih presekov lesa glavnih vrst deževnega gozda, na drugi strani pa je naravni park s pojasnili o gozdu. Vlada prava turistična gneča.

Univerzitetni raziskovalni gozd **Malcom Knapp**, ki je poleg vancouverškega naselja Maple Ridge, uporabljajo za vse vidike gozdarske znanosti. Predel je značilen za nižino, hribe in jezera s skalnimi deli. Tod na 5.000 ha rastejo predstavniki zmernega deževnega gozda. Inženirka Susan Leech nas je vodila skozi sestoje, ki imajo tudi po 1.000 m³ in več na ha. Vzdržujejo se sami. Letni posek znaša 14.000 m³. Prav tedaj so prvič opravljali sečnjo »komisijskega lesa«. To je nekakšno redčenje, ko podirajo drevesa, primerna za gradbeni les, ki je dobro plačan, kajti v Kanadi prevladujejo 200 let stari sestoji in mladi sestoji, srednjih drogovnjakov pa ni. Okoliškimi prebivalcem služi gozd za rekreacijo, urbanisti pa načrtujejo, da bi ga pozidali s 10.000 hišami. Novi priseljenci v najnižjem delu pa bi radi razširili že obstoječe plantaže jagodičevja. Vodja enote upa, da bodo uspeli gozd zadržati.

Mont Seymour je provincijski park nad Vancouverom z vrhom 1.453 m, kjer je pomembno smučišče s pohodnimi potmi. Osnovan je bil l. 1936 in na 3.508 ha je mnogo divjadi, zato smo opazili mnogo opozoril in časovne omejitve gibanja.

Proti vzhodu prek mesta Home do provincijskega **Manning parka** s peštrim gozdom, divjadjo in slojevito sotesko smo se obrnili proti severu in prispeli v najtoplejše kraje v Kanadi, v dolino **Okanagan** s stepsko rjavo travo in *Pinus ponderosa* pokritimi griči ter z zelo majhno puščavo z nizko agavo. Od Pentictona, Kelowna in Vernona se vleče več kot 150 km dolgo jezero. Ob umetnem namakanju pridelujejo povrtnine, sadje in grozdje. Nad dolino so stepski pašniki za ovce, koze, konje. Objezerski turizem je zelo razvit. Tod živi tudi nekaj Slovencev, priseljenih iz hladnejših krajev.

Kamion s 60 m³ lesa pelje na lesnoindustrijsko podjetje družine Dunkley

Po transkanadski cesti čez nacionalni park Revelstoke in Rogers pasa (na 1.321 m), obdan s prek 3.300 m ledeniški vrhovi, in čez reko Columbio smo dospeli v osrčje Skalnega gorovja z nacionalnimi parki **Yoho** in **Kootenay**, ki sta še v Britanski Kolumbiji, **Banff** in **Jasper** kot najbolj zanimiva pa sta že v zvezni državi Alberta. V nacionalnem parku Yoho je po lepoti znamenito jezero Emerald Lake na višini 1.302 m, obdano z vencem gozdov, in Mount Wapta z 2.778 m. Nad rečno gozdnato dolino iz ledenika pada največji slap, 254 m visoki Takakkamo. S poltovornim vozilom nadzira park rangerka. Na poti za Banff ob reki Bow s temnimi borealnimi gozdovi in ledeniški vršaci, ki so visoki več kot 3.000 m, se neprestano trgajo megle in oblaki ter večkrat rosi ali sneži. Znamenita ledeniška promenada je dolga 90 km. Ob cesti so se pasli veliki losi.

Banff je najsevernejši kanadski narodni park že od leta 1885, ko so tam odkrili tople vrelce. Louisino jezero, Johnstonova soteska, razviti zimski športi, vključno z nevarnim medvedom grizlijem, je tod zelo razvita ekoturistična industrija.

Proti severozahodu, ko se cesta prevesi v bližini 3.747 m visoke Columbie, se začenja park Jasper z 10.800 km² površine.

Ob cesti, ki se tam znatno dvigne nad 1.600 m višine, se razprostira na 320 km² in 300 m globine ledenik Artabasca. Tam je tudi ledeniški center z muzejem, kjer so razstavljene vkopane zemljanke, bivališča Indijancev v mrzlih predelih, primeri prvih alpinistov, šotor znamenite raziskovalke Charlotte itn. Od tod vozijo vozila z visokimi kolesi na ledenik.

V eni od stranskih dolin je v globokem kanjonu 23 km dolgo Maligno jezero. Med kanjonom in Malignim jezerom je Medicinsko jezero, ker so nihanje vode v jezeru šteli za zdravilno. Parkovna cesta ledenih polj je ena od svetovno največjih gorskih AC za verigo ledenikov, ki pokrivajo Skalno gorovje.

V naravnem parku je na transkanadski cesti poskrbljeno za varen prehod živali s podhodi. V zanimivih, dostopnih delih parka na alternativnih cestah pa je prepoved za obiskovalce od I.III. do 25.VI. in vsak dan od 18^h do 9^h dopoldne, kjer pa so nadhodi namenjeni samo za živali: volkove, medvede in panterje.

Iz mesta Jasper smo kmalu prestopili mejo v Alberti in ob Mount Robsonu, ki je s 3.954 m najvišji vrh v Skalnem gorovju, in ob reki Fraser navzgor prišli 2. septembra v mesto **Prince George**.

Gozdarstvo v času in prostoru

V letu 1950 je družina Dunkley ustanovila lesno industrijsko podjetje za stavbni les v kraju Strathnaver, južno od mesta Prince George, sredi borealnih gozdov iglavcev. Podjetni pogodbeni delavci, bratje Novak iz Suhe krajine: Toni, Maks, Jože, na čelu s Henrikom, so ta obrat pridobili leta 1977. Dobili so licenco, da lahko na 79.620 ha posekajo in spravijo na tovarnjake 204.700 m³ lesa na leto. To delo opravi 50 lastnih in pogodbenih delavcev, 6 ljudi dela še v pripravi dela. 70 % je zimske sečnje, ko je v povprečju z 2 m snega. 95 % poseka je mehanizirane (Harvesterji). Delavci delajo 8 ur na dan, in to 6 mesecev, preostalih 6 mesecev pa dobivajo podporo za brezposelne. Žaga ima zmogljivost 600.000 m³ na leto, zato les dokupujejo. Z ogledne poti smo opazovali vse tehnološke operacije, ki omogočajo visoko produktivnost in varno delo. Z računalnikom ugotovijo optimalni rez za kakovostne in fleksibilne dimenzije lesnih izdelkov stavbnega lesa. Tretirane proti škodljivcem in zaščitene s folijo jih prek glavnega agenta v Vancouveru pošiljajo v Ameriko, na Japonsko, Korejo in drugam.

Z Novakovimi managerji, Blair Mayer in Dong Perdue, smo si ogledali nekaj gozdnih objektov. V skladu z načrti in gozdarskega zakonika je golosečnja dovoljena na 40 ha v enem kompleksu ali 600 ha na leto s tem, da upoštevajo ekološke niše. Tam je bilo mokrišče, potok z brežino in vetrne lege, kjer je stari sestoj ostal neposekan. Vse delo, od poseka, odstranjevanja vej in vrhačev do nakladanja do 60 m³ (1 voznja) težkih hlodov na tovarnjake (vsi pogodbeno vezani), je mehanizirano in procesirano. Ko so ostanke sečnje zrinili na visoke kupe, ki počakajo na sežig profesionalnega podjetja na očiščeni površini, so že zasajali sadike (kontejnerske) avtohtonih iglavcev duglazije, bora in smreke. Kalkulacija stroškov: 34 % strošek dela, 32 % drugi proizvodni stroški, 7 % v kalkulirani dobiček, 16 % dajatve provinci in državi in 11 % amortizacija.

Bratje Novak so zelo ugledni v Prince Georgu in denarno podpirajo organizacije Slovencev v Kanadi. Pred poslopjem so izobesili slovensko zastavo in bili deležni gostoljubja. Ob zajtrku Mr. Rick Fahlmana z ministrstva za gozdarstvo Britanske Kolumbije so organizirali predavanje o načrtovanju. Na pred 5 leti zgrajeni sodobni University of Northeim BC na fakulteti za naravne resurse in okoljetvorne študije v Prince Georgu so nam 3 profesorji razlagali o raziskavah severnih borealnih gozdov. Na svojem domu nam je diplomant ljubljanske univerze, gozdarski inženir Cvenkejl iz Ljubnega na Gorenjskem, povedal zanimivo zgodovino Indijancev in o boju med njihovimi plemeni. Glede nevarnih živali je o pumi povedal, da vsak dan potrebuje za prehrano eno ovco ali pa napade tudi otroke na poti v šolo. Že nekaj časa je v pripravljanju ekspertiza ali pa svetuje Industry – Forest in leta 1999 je začel tudi predavati na omenjeni univerzi.

Na vsej poti smo videli tudi pojasnjevalne table, kje insekti ali bolezni uničujejo kilometrske napadene predele sekundarnih gozdov. Na nekaj mestih smo videli tudi večja požarišča z ostanke okroglih sušic. Težave so tudi v obalnih krajih, kjer tovarne celulozne pulpe spuščajo v fjorde strupeni furol, furon in straniščne odplake. Zato se je ponekod količina rib drastično zmanjšala in LBMFS skuša vplivati, da bi postopno sanirali odplake.

Glede golosečenj, ki so jih sicer zmanjšali, so bile za nas, ki smo vajeni malopovršinskih sečenj, še vedno ponekod prevelike. Toda tam so druga geografska razmerja in pojmovanja zaradi ogromnih površin gozdov.

Z ogledom univerze in nove zgradbe gozdarske fakultete v Vancouveru, ki je večinoma iz lesa, smo končali 20-dnevno gozdarsko odpravo.

Ivo ŽNIDARŠIČ univ. dipl. inž. gozd.

Gozdarske koč na Bovškem

1 UVOD

Delo v bovških gozdovih je bilo včasih veliko bolj kot danes vezano na daljše bivanje delavcev v gozdu. Pogoji za bivanje so bili vsekakor zelo skromni, čeprav so si gozdarji v skladu z možnostmi skušali življenje v gozdu čimbolj olajšati. Skroma bivališča iz lubja, t.i. »kožarice« (M. Bric 2000) so zlasti v večjih gozdnih kompleksih, kjer je delo lahko trajalo več let, kmalu zamenjale bolj udobne lesene barake in brunarice, po možnosti opremljene s pečini in štedilniki, nekatere celo s tekočo vodo ali – če to ni bilo možno – z vodnjakom. Tako je bilo na Bovškem v obdobju 1955 – 1965 zgrajenih 15 gozdarskih koč, v katerih so med tednom bivali gozdni delavci in drugo gozdarsko osebje. Glavni pobudnik in organizator gradnje koč je bil Marjan Presečnik, dipl.inž. gozd., ki je bil v tem času vodja proizvodnje pri Soškem gozdnem gospodarstvu Tolmin, idejo pa naj bi prinesel iz Skandinavije (M. Bric 2000). Nekako do leta 1975 so kočice kar dobro služile svojemu namenu – nekatere so bile seveda bolj obljudene, druge pa so samevale – kasneje pa so vse bolj izgubljale svoj pomen in namen. Zgostitev omrežja gozdnih cest, opuščanje gospodarjenja v oddaljenih gozdovih, želja po izboljšanju delovnih pogojev za delavce z dnevno vožnjo od doma do delovišča so bili vzroki, da so se kočice vse manj uporabljale in vzdrževale. Zadnji, ki so v njih občasno bivali, so bili bosanski konjarji in včasih kakšen idealističen taksator, zadnjih petnajst let pa vse po vrsti samevajo in bolj ali manj propadajo. Le takrat, ko ob obhodu gozdov stojimo pred razpadajočo brunarico nekje v odmaknjenih rovtih, nas okoli srca morebiti stisne kanček nostalgije po starih časih.

2 GRADNJA IN OPREMA GOZDARSKIH KOČ

Gozdarske kočice so bile običajno lesene brunarice s tremi ali štirimi prostori: kuhinjo, shrambo, spalnico in prostorom za orodje in opremo. Za spanje so po potrebi uporabljali in včasih opremili tudi podstrešje. V kuhinji je bil zidan štedilnik, miza s klopmi in omara, v shrambi police za živež, v spalnici pa leseni pogradi in police ter obešalniki za obleko. V nekaterih večjih kočah je bila spalnica

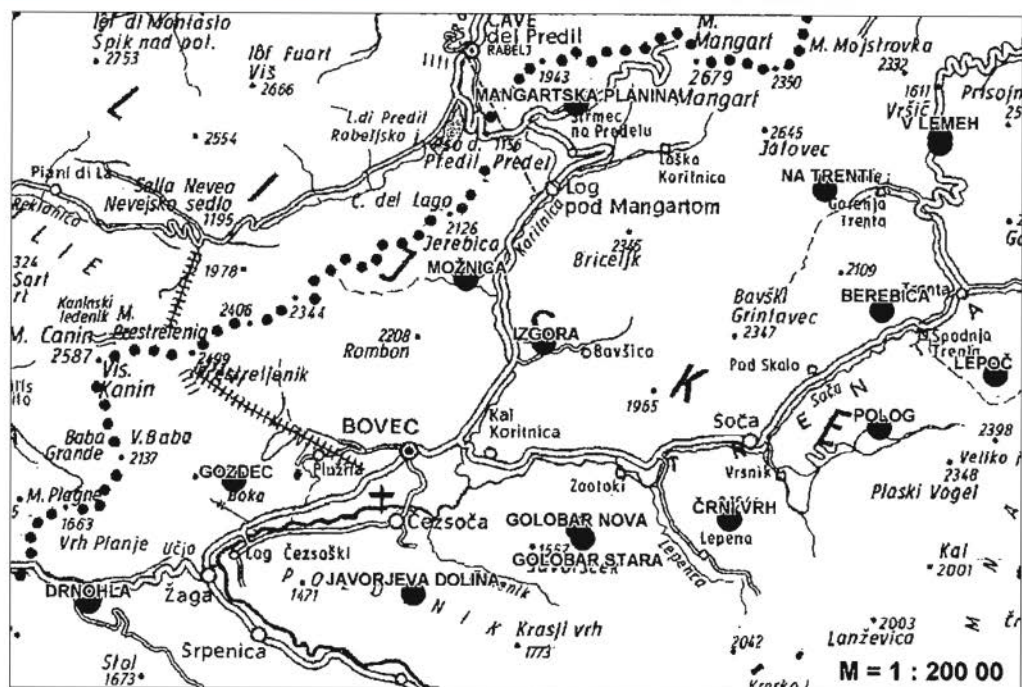
opremljena tudi z lončeno pečjo ali litoželeznim gašperčkom. Vodo so imele kot kapnico v vodnjaku (»štirni«) ob koči ali pa iz bližnjih studencev. Večinoma so bile krite s skodlami, le redko s pločevino; le-ta je šele kasneje zamenjala skodle na nakaterih kočah blizu cest. Voda s strehe se je stekala v lesene žlebove in nato v vodnjak. Temelji so bili zgrajeni iz v suhem zloženega kamenja brez betona ali malte. Vse brunarice so bile zgrajene po enotnem načrtu, med seboj so se razlikovale le po velikosti. Večino potrebnega gradbenega materiala so pripravili na kraju samega (bruna, tramove, skodle, deske, kamenje za temelje), prinesli so le okna, vrata, opaže, material za dimnik, kovinske dele štedilnika, morda pločevino za streho in najnujnejšo opremo (posodo, odeje). Če se je dalo, so ves material, opremo in živež spravili do kočice ali vsaj v njeno bližino z žičnicami, drugače pa so vse potrebno prinesli na hrbtih. Kljub enostavni in skromni opremini so bile kočice zračne, zdrave in tople, bivanje v njih pa za tiste čase kar udobno.

Vsega skupaj je bilo zgrajenih 15 gozdarskih koč: na Trenti pod Jalovcem, dve v Lemeh pod Vršičem, Lepoč, Berebica, Črni vrh, Polog, Mangrtska planina, Možnica, Izgora, Gozdec, Drnohla, Javorjeva dolina dve na Golobarju. Nekatere so po končanih gozdnih delih razstavili in jih prepeljali ali na hrbtih (!) prenesli na drugo lokacijo, kjer so jih ponovno sestavili (npr. brunarico na Črnem vrhu nad Sočo, brunarico v Lemeh). Danes jih stoji še 13; kočica na Lepoču je pogorela kmalu po izgradnji, kočica na Trenti pa so pred leti razstavili in z žičnico spravili v dolino, kjer so material raznesli domačini. Nekatere – zlasti tiste v bližini prometnic – so še vzdrževane, druge so bile prodane ali oddane v najem (Možnica, Izgora), ostale pa so popolnoma opuščene in počasi propadajo.

3 ŽIVLJENJE V KOČAH

Življenje v kočah je bilo na videz zelo enolično. Delavci so delali običajno cel dan. Kuhali so si sami, največkrat je bil za kuhanje zadolžen tisti, ki se je na kuhinjo najbolj »spoznal«. Le v koči na Golobarju, kjer je bilo največ dela in delavcev, so včasih imeli tudi kuharico. Pogosto je kuhar skuhal

Gozdarstvo v času in prostoru

Pregledna karta lokacij gozdarskih koč na Bovškem

le glavno jed (polento, krompir, mogoče pašto), zabelo pa so si delavci pripravili vsak zase iz svoje zaloge. Če je bila v bližini planina, so si obroke popestrili z mlekom in skuto. Za red in snago v koči so skrbeli sami; o higieni, kakor jo dojemamo danes, seveda ni bilo niti govora – kot povsod v izoliranih moških združbah je bilo vse sila enostavno, učinkovito in seveda le najnujnejše. Ob sobotah popoldne so se s praznimi nahrbtniki odpravili domov k družinam in se v ponedeljek zgodaj zjutraj otovorjeni vrnili nazaj v kočo.

Seveda pa zgolj delo in najnujnejši dnevni opravki niso bili edino, kar so gozdarji počeli. Mladim in vitalnim ljudem naporno gozdno delo ni pobrlo vseh moči, nakaj jo je še vedno ostalo za raznovrstne dogodivščine. O življenju v kočah kroži še sedaj po Bovškem bogato ustno izročilo; za primer naj omenimo dve zgodbi z Golobarja:

Zavod za ribištvo je imel v Lepeni ribogojnico za vzgojo postrvi. Ribiški čuvaj, ki jo je oskrboval, se je rad hvalil, da mu rib nihče ne more ali si ne upa krasti. Njegovi vrstniki, ki so kot drvarji delali na Golobarju, pa so se nekega večera odpravili v tri ure hoda oddaljeno Lepeno, zamotili psa čuvaja, izpustili vodo in bazena in pobrali vse ribe ter se

proti jutru težko otovorjeni vrnili v kočo. Z ribami so si za cel teden izboljšali jedilnik. Čuvaj, ki je bil sicer znan po svoji gostobesednosti, je o tem dogodku molčal kot riba.

Divji lov je bil med drvarji na Golobarju močno razširjen; uplenjeno divjad so deloma pojedli sami, nekaj mesa pa so ob sobotah nesli domov. Večinoma so bili bivši partizani, skoraj vsi so imeli orožje, nekateri celo predelano za divji lov. Med njimi je vladala vzorna konspiracija, tako da jih njihov revirni gozdar, ki je bil hkrati tudi lovski čuvaj, ni nikoli zasačil pri lovu, čeprav je dobro vedel, kaj počnejo. Plen so odrli na »plati pleha« – ostanku iz prve svetovne vojne, ki so jo potem oprali v potoku, kožo, parklje in trofeje so skurili v peči, meso pa so skrili. Ob petkih so najbolj zagrizeni šli na lov, da so imeli meso za domov, ostali pa so zanje opravili »šiht«. Orožje so imeli skrito v gozdu, pogosto so ga imeli za vsak slučaj kar pri sebi na delovišču. Za strelivo je skrbel starešina strelske družine iz Čezsoče, ki je bil tudi sam partizan in zagrizen divji lovec.

Podobne zgodbe so se napelele po vseh kočah, kajti kljub težkemu delu so gozdarji vedno našli čas za sprostitvev. Veliko je zgodb o fantih, ki so

Brunarica v Gozdecu pod Kaninom, med gozdarji in lovci znana kot »Dragica« (maj 2000, foto I. M.)

ponoči hodili vasovat tri ali štiri ure hoda daleč in so se še pred jutrom primerno »obdelani« privlekli nazaj na delo. Morebiti so tudi ta doživetja napotilo sedanjim generacijam gozdarjev, da je pravzaprav tudi v najbolj trdih razmerah lepo delati in da sta prav tako kot plača in delovni pogoji pomembna tudi pozitivno vzdušje in optimizem. Svobodnih in malce obešenjaških časov se pač vsak z veseljem spominja.

4 ZAKLJUČEK

Gozdarske kočice so nastale v burnem času na začetku organiziranega gospodarjenja z gozdovi na Bovškem. Svojo vlogo so nedvomno dobro opravile; ljudje, ki so bivali v njih, so imeli za življenje in delo veliko boljše pogoje kot prej. Kasnejši razvoj v organizaciji gozdne proizvodnje jih je postavil na stranski tir. Tiste v najbolj odmaknjenih predelih bodo žal propadle, druge pa se spreminjajo v vikende, planinske postojanke ali pa kaj drugega. Nova vloga jim bo dala novo življenje, drugačne obiskovalce in podlago za nove,

druge zgodbe. Čas je pač enako neprizanesljiv za vse, morda pa bo ta skromen zapis ohranil nekaj spomina na nekdanje delo v bovških gozdovih, na življenje v gozdarskih kočah in na vse zgođe in nezgođe, ki so se ob tem napletle.

5 VIRI

- BRIC, M., 1975: Seznam delavskih koč na Bovškem (rokopis v arhivu SGG Tolmin) 2000: Pogovori in zapiski (rokopis)
- ČOPI, F., Kal – Koritnica 1980–1985: Pogovori ob različnih priložnostih
- GAŠPERŠIČ, P., Čezsoča 1980–1995: Pogovori ob različnih priložnostih
- KOMAC, F., Kršovec 1983–1985: Pogovori ob različnih priložnostih
- MLEKUŽ, A., Kal – Koritnica 1985–2000: Pogovori ob različnih priložnostih PRILOGA

Iztok MLEKUŽ, univ. dipl. inž. gozd.
ZGS – Območna enota Tolmin
Krajevna enota Bovec
Kot 87, 5230 Bovec